

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی

زبان و رسانه های جمعی

مطالعه بازنمایی تحریم های بین المللی علیه ایران در سایت های BBC و VOA فارسی

استاد راهنما: دکتر سید محمد مهدی زاده

استاد مشاور: دکتر هادی خانیکی

دانشجو: یدالله قدرتی

گرایش تحصیلی: روزنامه نگاری

زمستان ۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات اجتماعی

زبان و رسانه های جمعی

مطالعه بازنمایی تحریم های بین المللی علیه ایران در سایت های BBC و VOA فارسی

استاد راهنما: دکتر سید محمد مهدی زاده

استاد مشاور: دکتر هادی خانیکی

دانشجو: یدالله قدرتی

گرایش تحصیلی: روزنامه نگاری

زمستان ۱۳۹۱

چکیده

این تحقیق در پی مقایسه نوع و چگونگی استفاده از الگوهای زبانی و گفتمانی دو سایت فارسی ¹ BBC و ² VOA در بازنمایی تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. در این تحقیق علاوه بر شناخت الگوهای زبانی و گفتمانی این دو سایت، تفاوت این دو سایت در خصوص نحوه بازنمایی تحریم‌های بین‌المللی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. چارچوب نظری این نوشتار شامل رویکردهای برساخت‌گرا به زبان و گفتمان می‌باشد که عبارتند از: رویکردهای لاکلو و موف، ون‌دایک، فرکلاف و پاتر و ترل. با توجه به مفاهیم و دیدگاه‌های تئوریک این رویکردها، سوالات تحقیق صورت بندی شد.

برای رسیدن به اهداف پژوهش از روش تحلیل گفتمان استفاده شد و جامعه آماری این تحقیق، شامل کلیه مطالب و گزارش‌های تحلیلی و تفسیری دو سایت فارسی BBC و VOA در مورد تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، از تاریخ ۱۳۹۱/۳/۳۱ تا ۱۳۹۱/۸/۳۱ است که بر اساس نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند، تعداد ۸ مطلب یعنی از هر کدام از سایت‌ها ۴ مطلب انتخاب شد. پس از بررسی نمونه‌های پژوهش، به بررسی یافته‌های تحقیق پرداختیم و در نهایت مهم‌ترین نتایج تحقیق حاکی از آن است که:

سایت BBC و VOA برای به‌وجود آوردن نظم گفتمانی در خصوص تحریم‌های ایران از الگوها و تکنیک‌های زبانی مختلفی استفاده می‌کنند. تعدادی از این موارد که در یافته‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار دادیم عبارتند از: استفاده از تقید در متن، مطرح کردن پیش‌فرض‌های مختلف، واژگان، مفاهیم و اصطلاحات، گره‌گاه‌ها و سرفصل‌ها، چگونگی مطرح کردن افراد و نهادها در متن.

1www. bbcpersian.co.uk

2www. ir.voanews. Com

این دو سایت با انتخاب اطلاعات و جزئیاتی دربارهٔ تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، صورت‌بندی‌های گفتمانی را شکل می‌دهند که بسیاری از حقایق و آگاهی‌های آن واقعیت را پنهان می‌کنند. در خصوص تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران (در این دو سایت)، نظم گفتمانی، همواره بر تهدیدآمیز بودن برنامهٔ هسته‌ای ایران و همچنین خطر نظام جمهوری اسلامی ایران برای جهان، استوار است.

کلید واژه‌ها: زبان، بازنمایی، تحلیل گفتمان، تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران

فصل اول

کلیات تحقیق

- ۱-۱ طرح مسئله ۲
- ۲-۱ اهداف تحقیق ۶
- ۱-۲-۱ هدف کلی ۶
- ۲-۲-۱ اهداف جزئی ۶
- ۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق ۶

فصل دوم

ادبیات نظری تحقیق

- ۱-۲ بررسی تحقیقات پیشین 11
- ۲-۲ مرور مفهومی و نظری 22
- ۱-۲-۲ زبان، گفتمان و برساخت‌گرایی 22
- ۱-۲-۲ ساختارگرایی و گفتمان 23
- ۲-۲-۲ نظریهٔ سوسور دربارهٔ زبان 24
- ۳-۱-۲-۲ ویژگی‌های زبان 28
- ۴-۱-۲-۲ استفاده‌های نادرست از زبان 29
- ۵-۱-۲-۲ نقش‌های زبان 32
- ۶-۱-۲-۲ بازنمایی 34
- ۷-۱-۲-۲ زبان و بازنمایی 36
- ۸-۱-۲-۲ بعد گفتمانی بازنمایی 37
- ۲-۲-۲ گفتمان 38
- ۱-۲-۲-۲ گفتمان چیست؟ 38
- ۲-۲-۲ ابعاد و سطوح گفتمان 41

41 معنا ۱-۲-۲-۲
۴۵ سبک ۱-۲-۲-۲
۴۶ رتوریک ۳-۲-۲-۲
۴۶ طرح‌واره ها ۴-۲-۲-۲
۴۷ ۳-۲ رویکردها و دیدگاه‌های نظری : گفتمان و تحلیل گفتمان
۴۹ ۱-۳-۲ نظریه گفتمان لاکلو و مو ف
۵۴ ۲-۳-۲ رویکرد نورمن فرکلاف
۶۵ ۳-۳-۲ رویکرد ون‌دایک
۷۱ ۴-۳-۲ رویکرد وِترِل و پاتر
۷۴ ۴-۲ جمع‌بندی مفاهیم و دیدگاه‌های نظری
۷۷ ۵-۲ صورت بندی سوال‌های تحقیق

فصل سوم

روش تحقیق

۷۹ ۱-۳ روش پژوهش
۸۱ ۲-۳ مراحل تحلیل گفتمان
۸۲ ۳-۳ تکنیک‌های پژوهش
۸۲ ۴-۳ تعریف مقوله‌ها و متغیرها (عملیاتی سازی مقوله‌ها)
۸۷ ۵-۳ جامعه آماری
۸۷ ۶-۳ روش نمونه‌گیری و حجم نمونه
۸۸ ۷-۳ واحد تحلیل
۸۸ ۸-۳ اعتبار و پایایی

فصل چهارم

یافته‌های تحقیق

- ۱-۴ تحلیل متون سایت بی.بی.سی فارسی ۹۱
- ۱-۴-۱ مردم؛ بازندگان اصلی 'تحریم‌های خزنده' ایران BBC ۹۱
- ۱-۴-۲ زیستن در نقطه صفر؛ تحریم یا انزوای فرهنگی و علمی ایران؟ BBC ۹۹
- ۱-۴-۳ از دست جمهوری اسلامی چه ساخته است؟ BBC ۱۰۸
- ۱-۴-۴ سودهایی که حاکمان ایران از تحریم‌ها می‌برند BBC ۱۲۱
- ۲-۴ تحلیل متون سایت فارسی صدای آمریکا ۱۳۱
- ۲-۴-۱ آیا تحریم‌ها می‌تواند رفتار ایران را تغییر دهد؟ VOA ۱۳۱
- ۲-۴-۲ تمدید تحریم ایران و چالش‌های پیش رو VOA ۱۳۹
- ۲-۴-۳ سیاست ناکارآمد تحریم‌ها علیه ایران VOA ۱۴۷
- ۲-۴-۴ دور زدن تحریم‌ها به زبان ایران تمام می‌شود VOA ۱۵۴

فصل پنجم

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

- ۱-۵ جمع‌بندی ۱۶۳
- ۲-۵ نتیجه‌گیری ۱۶۴
- ۳-۵ سخن پایانی ۱۷۲
- محدودیت‌ها و پیشنهادهای تحقیق ۱۷۴
- منابع و مأخذ ۱۷۵

پیوست‌ها (ضمائم).....(۱۸)

فصل ١ :

کلیات تحقیق

«زبانی که ما استفاده می‌کنیم،
نه تنها کلمات را در دهان ما می‌گذارد، بلکه
تصوراتی را هم در ذهن ما قرار می‌دهد.» (وندل-جانسون)

۱-۱ طرح مسئله

کاربرد زبان در زندگی روزمره همان قدر عادی و بدیهی تلقی می‌شود که راه رفتن، غذا خوردن یا استنشاق هوا عادی و بدیهی فرض می‌شود. به همین دلیل ما کمتر به خود زحمت می‌دهیم یا ضروری می‌بینیم تا درباره نقش این پدیده شگفت‌انگیز در شکل دادن به زندگی فردی و اجتماعی خود به تأمل بپردازیم. بنابراین از طرح این سوال بسیار ساده که «کار یا فایده زبان چیست؟» نباید تعجب کرد.

اگر این سوال را از کسانی که با زبان سروکار دارند بپرسید، و یا در کتاب‌های زبان شناختی به دنبال پاسخی برای آن بگردید، جوابی که خواهید یافت معمولاً از این مقوله خواهد بود: «زبان وسیله ارتباط جمعی است»؛ «کاربرد زبان این است که بین افراد اجتماع رابطه برقرار می‌کند». حال اگر بخواهیم بدانیم که منظور از «وسیله ارتباط جمعی» و «برقرار کردن ارتباط» چیست، احتمالاً خواهیم شنید که «افراد اجتماع از راه زبان می‌توانند افکار و اندیشه‌های خود را به یکدیگر منتقل کنند» یا «زبان وسیله انتقال افکار و بیان احساسات افراد جامعه است». این پاسخ‌ها غلط نیست، ولی فقط جزئی از حقیقت است.

در این پاسخ‌ها فرض بر این است که زبان بازگو کننده واقعیت‌های ذهنی گویندگان آن است؛ یعنی افکار، احساسات، مفاهیم، نیات و دیگر پدیده‌های ذهنی که ما در اینجا به همه آن‌ها ذهنیات می‌گوییم، فی الواقع در ذهن گوینده وجود دارند و او از زبان بهره می‌گیرد تا به ذهنیات خود لباس لفظ بپوشاند و آن‌ها را به دیگران عرضه می‌کند.

ولی تعمق در کاربرد روزمره زبان به ما نشان می‌دهد که در بسیاری از موارد رابطه ذهنیات گوینده و زبان، آن گونه‌ای که در بالا گفته شد، نیست. به کرات می‌بینیم که گوینده زبان را به کار می‌گیرد در حالی که ذهنیاتی ندارد که بخواهد آن‌ها را در قالب لفظ بریزد. در این موارد جمله‌های او اگرچه معنی دار هستند، ولی بیان‌کننده اندیشه‌ها و احساسات او یا به بیان دیگر، واقعیت نیستند. به عبارتی ساده‌تر، گوینده زبان را برای دروغ گفتن به کار می‌گیرد. مواردی هم هست که گوینده ذهنیاتی دارد ولی به دلایلی نمی‌خواهد آن‌ها را عیناً در قالب جمله‌های زبان بریزد و به‌ناچار آنچه می‌گوید با آنچه در ذهن دارد تطبیق نمی‌کند. در این موارد گوینده از حیل‌های زبانی، به عنوان سرپوشی برای استتار ذهنیات واقعی خود استفاده می‌کند. چه در مورد اول که صرفاً دروغ‌گویی است و چه در مورد دوم که استتار ذهنیات واقعی است، زبان برای آگاه کردن و آگاه شدن یا تفهیم و تفهم به کار نمی‌رود، بلکه برای فریب کاری به کار گرفته می‌شود. این کاربرد فریب کارانه زبان را «زبان در خدمت باطل» می‌نامیم.

در این شرایط می‌توان گفت که زبان در خدمت حق نیست، یعنی بیان و انتقال ذهنیات واقعی نیست، بلکه بیان‌کننده ذهنیات غیرواقعی یا دروغین است که از هدف‌های گوناگون سرچشمه گرفته است.

این مسئله زمانی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که وارد عرصه رسانه‌های جمعی شویم. در این هنگام حساسیت بیشتری ایجاد می‌شود. همانطور که می‌دانیم در دنیای معاصر، بسیاری از شناخت و آگاهی‌های افراد و انسان‌ها درباره پدیده‌ها، رویدادها، فرهنگ‌ها، ملت‌ها و سایر واقعیت‌های جهان، غیرمستقیم و با واسطه است. به گفته والتر لیمن «تصویر ما از جهان» غیرمستقیم و توسط کس دیگری فراهم شده است. (سورین و تانکارد، ۱۳۸۴: ۶۷) از این جمله می‌توان این گونه برداشت کرد که شناخت و آگاهی‌ای که ما از دنیای پیرامون خود داریم، مستقیم و شخصی نیست، بلکه واسطه‌ای و غیرمستقیم است. این امر به این دلیل است که محیط یا دنیای اطراف، برای تجربه مستقیم ما خیلی بزرگ، خیلی پیچیده و بسیار آنی و ناپایدار است. همچنین انسان‌ها برای تجربه مستقیم و شخصی محیط اطراف خود با محدودیت‌هایی روبرو هستند. محدودیت‌هایی مانند زمان و سرمایه. بنابراین انسان‌ها نیاز به یک واسطه یا وسیله‌ای برای این امر دارند.

این واسطه در دنیای امروز رسانه‌های جمعی‌اند. وسایل ارتباط جمعی (مطبوعات، رادیو، تلویزیون و ...) به دلایل بسیاری دارای اهمیت هستند؛ درواقع رسانه‌های جمعی صنایع در حال رشد و پویایی هستند که به ایجاد

اشتغال، تولید کالا و خدمات و تغذیه صنایع مرتبط می‌پردازند. از سوی دیگر، رسانه‌های جمعی سرچشمه قدرت محسوب می‌شوند؛ یعنی ابزاری برای کنترل، مدیریت و نوآوری هستند که می‌توانند جانشینی برای کاربرد زور، اجبار و نظایر آن (از سوی نهادهای قدرت) در جامعه باشند. این وسایل همچنین عرصه‌ای برای به نمایش گذاردن زندگی یک جامعه در سطوح ملی و بین‌المللی هستند. مطبوعات، رادیو و تلویزیون، سینما، اینترنت، ماهواره و... همگی به عنوان رسانه‌های جمعی از زمان ظهورشان به عنوان واسطه‌ها و مجراهایی بوده و هستند که بخش زیادی از آگاهی و شناخت ما از جهان و واقعیت‌های آن را به وجود می‌آورند. آشنایی با فرهنگ‌ها، آداب و رسوم، ادیان و مذاهب گوناگون، آگاهی از رویدادها و پدیده‌هایی که در سرتاسر جهان رخ می‌دهد از قبیل جنگ‌ها، نزاع‌های سیاسی، حوادث طبیعی و ... همه و همه از طریق اطلاعاتی است که رسانه‌های جمعی در قالب تصویر، متن، صدا و یا ترکیبی از آن‌ها برای ما فراهم می‌آورند.

رسانه‌ها این تحریف و دستکاری را با روش‌های مختلف انجام می‌دهند. یکی از این روش‌ها همان است که در بالا در خصوص استفاده انسان‌ها از زبان در زندگی روزمره گفته شد، یعنی «زبان در خدمت باطل». به عبارتی دیگر، رسانه‌های جمعی هم مانند انسان‌ها می‌توانند زبان را برای اهداف گوناگون به کار گیرند، به گونه‌ای که زبان را هم در خدمت حقیقت و واقعیت و هم در خدمت دروغ و باطل درآورند.

رسانه‌های جمعی به منابع اصلی تعریف واقعیت‌های اجتماعی و انگاره‌سازی برای افراد، گروه‌ها و اجتماعات تبدیل شده‌اند. آن‌ها بیانگر ارزش‌ها و قضاوت‌های هنجاری هستند.

حال مسئله‌ای که در این جا وجود دارد این است که چگونه رسانه‌ها در انتقال واقعیت‌های دنیای اطراف ما به گونه‌ای از زبان بهره می‌برند تا به هدف مورد نظر خود دست یابند.

بررسی و تحقیق درباره اینکه چگونه رسانه‌ها زبان را به خدمت در می‌آورند مستلزم تحلیل و واکاوی در محتوای رسانه‌هاست. برای شناخت این موضوع باید محتوای رسانه‌ها را تحلیل کرد و با استفاده از رویکردهای نظری آن را تشریح کرد.

به همین خاطر در این تحقیق سعی بر آن است که با انتخاب دو سایت فارسی (BBC) و (VOA) و تحلیل گفتمان مطالب این دو سایت در خصوص بازنمایی تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، این مسئله را مورد بررسی و تحقیق قرار دهیم.

تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران طی ماه‌های اخیر با تمرکز بر جنبه‌های اقتصادی و مالی، تشدید و به سطح بی‌سابقه‌ای رسیده، به گونه‌ای که نه تنها فعالیت‌های اقتصادی، بلکه تمامی حوزه‌های زندگی اجتماعی مردم را نیز تحت تأثیر قرار داده است.

تحریم ایران یکی از مهم‌ترین مسائل کنونی در دنیا و جهان رسانه‌هاست. پوشش خبری این موضوع چندین سال است که در سطح بین‌المللی جریان دارد، گاهی افول پیدا می‌کند، یعنی در مقطعی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد ولی بیشتر اوقات اکثر رسانه‌های داخلی و خارجی به آن می‌پردازند.

موضوع تحریم ایران دلایل و زمینه‌های متفاوتی می‌تواند داشته باشد. یکی از مهم‌ترین دلایل که تمام قدرت‌های غربی همیشه بر آن تأکید می‌کنند، مسئله انرژی هسته‌ای و مباحث مربوط به آن یعنی غنی‌سازی اورانیوم و در نهایت بنابر ادعاهای مطرح شده، دستیابی به فناوری ساخت تجهیزات و سلاح‌های اتمی است.

به عبارت دیگر، این کشورها معتقدند که هدف ایران از غنی‌سازی اورانیوم و فعالیت‌های هسته‌ای، ساخت بمب اتمی است و نگران این هستند که در آینده‌ای نه‌چندان دور حکومت ایران به سلاح‌های هسته‌ای و فناوری ساخت این سلاح‌ها مجهز شود. به همین خاطر همواره فعالیت‌های هسته‌ای ایران را تهدید علیه خود می‌دانند. از طرفی دیگر، حکومت ایران همواره فعالیت‌های هسته‌ای خود را صلح‌آمیز معرفی کرده است و به هیچ وجه قصد ساخت بمب اتمی و سلاح‌های شیمیایی را ندارد.

اینکه این دو سایت چگونه از زبان و گفتمان‌های مختلف برای بازنمایی تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران استفاده می‌کنند، موضوع مورد نظر در این تحقیق است.

این دو سایت هم اکنون دارای مخاطبان زیادی چه در ایران و چه در خارج از ایران می‌باشند. این دو سایت به عنوان مخالفان جمهوری اسلامی ایران شهره هستند و از طرفی، هم در بین طرفداران نظام جمهوری اسلامی ایران و هم در بین مخالفان آن از بینندگان زیادی برخوردارند.

اما دلیل مهم تر برای انتخاب این دو سایت آن است که علاوه بر تحلیل گفتمان این دو سایت از نظر به کارگیری زبان در انتقال واقعیت، تلاش می‌شود تا این دو سایت را از نظر چگونگی به کارگیری زبان در انتقال واقعیت مقایسه کنیم. به عبارتی دیگر موضوع اصلی که در این تحقیق به آن پرداخته خواهد شد این است که

این دو سایت در بازنمایی مسئله تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران چه تفاوت‌هایی دارند و الگوهای زبانی و گفتمانی مورد استفاده هر یک را مورد بررسی قرار دهیم.

انگیزه اصلی از انتخاب این موضوع و انجام این تحقیق، شناخت فنون و الگوهای زبانی است که رسانه‌های جمعی از آن‌ها برای بیان واقعیت در قالب گفتمان‌های مختلف استفاده می‌کنند.

۱-۲ اهداف تحقیق

۱-۲-۱ هدف کلی

مقایسه نوع و چگونگی استفاده از الگوهای زبانی و گفتمانی دو سایت BBC و VOA در بازنمایی تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران.

۱-۲-۲ اهداف جزئی

- شناخت گفتمان‌های غالب در بازنمایی مطالب تحلیلی و تفسیری مربوط به تحریم ایران در این دو سایت
- شناخت الگوهای زبانی و گفتمانی در این دو سایت.
- مقایسه این دو سایت در خصوص نحوه بازنمایی تحریم‌ها علیه ایران.

۱-۳ اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

هر مطالعه ضمن آنکه مبتنی بر مطالعات قبلی است، مقدمه و پایه‌ای نیز برای مطالعات بعدی است. هر قدر تعداد ارتباطها و پیوندهای ممکن یک مطالعه با مطالعات پیشین و تئوری‌های موجود بیشتر باشد، اهمیت و

سهم آن مطالعه در بسط دانش آدمی بیشتر خواهد بود. جدای از اینکه این دست از تحقیقات می‌تواند بر غنای ادبی و پژوهشی حوزه ارتباطات اجتماعی بیفزاید و گامی هرچند کوچک را در این مسیر بردارد، نکاتی دیگر نیز وجود دارد که بر ضرورت چنین پژوهش‌هایی می‌افزاید.

تحقیق و بررسی مقوله زبان و چگونگی به‌کارگیری آن در رسانه‌های جمعی به دلایل مختلفی قابل اهمیت است. از طرفی همان‌طور که در طرح مسئله مطرح شد در دنیای معاصر بسیاری از شناخت و آگاهی‌های ما از جهان با واسطه و غیر مستقیم و به وسیله رسانه‌های جمعی است. یعنی رسانه‌های جمعی واسطه‌ای‌اند بین شناخت و آگاهی ما و تمام رویدادها و مسائلی که در جهان وجود دارند.

بنابراین شناخت این امر که رسانه‌ها چگونه این کار را انجام می‌دهند و نقش واسطه را بین ما و جهان بازی می‌کنند ضروری و مهم است، زیرا تصویری که ما از جهان خواهیم داشت و نحوه برخورد ما با واقعیت‌های جهان بر پایه شناختی است که از طریق رسانه‌های جمعی پیدا کرده‌ایم. به همین خاطر این یک ضرورت علمی و تحقیقی است تا بدانیم رسانه‌های جمعی چگونه این کار را با استفاده‌های نادرست از زبان انجام می‌دهند.

تحریم‌های بین‌المللی چندین سال است که از سوی آمریکا و سازمان ملل و به تازگی از سوی اتحادیه اروپا علیه ایران اعمال می‌شود. در مورد علت این تحریم‌ها همواره تأکید رسانه‌ها و رهبران غربی بر این است که برنامه‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران صلح‌آمیز نیست و همچنین این اتهام را وارد می‌کنند که رهبران ایران به دنبال ساخت سلاح اتمی هستند.

غرب برای آنکه فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را غیر صلح‌آمیز جلوه دهد با استفاده از رسانه‌ها و دستکاری واقعیت‌ها و پنهان کردن بخشی از حقیقت، افکار عمومی جهان را به سمتی سوق می‌دهد که با سیاست‌های آن‌ها همراه باشند. یکی از مهم‌ترین روش‌ها استفاده از گفتمان سازی در خصوص رویدادها در رسانه‌های جمعی است.

در خصوص تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران هم این قاعده مستثنی نبوده و دائماً به گفتمان سازی در خصوص برنامه هسته‌ای ایران پرداخته و از زوایای مختلف و به اشکال گوناگون به این رویداد پرداخته‌اند. همین مسئله ضرورت‌هایی را برای شناخت نحوه عمل رسانه‌های غربی ایجاد می‌کند.

از طرفی برنامه هسته‌ای ایران موضوعی است که ملت ایران امروزه آن را به عنوان حق مسلم و قانونی خود پذیرفته‌اند و همواره در شرایط مختلف بر لزوم دستیابی ایران به فناوری صلح آمیز هسته‌ای تأکید داشته‌اند. حال اینکه رسانه‌های غربی از زبان چگونه استفاده می‌کنند و چگونه آن را در خدمت باطل درمی‌آورند، دانستن آن برای مردمی که از این رسانه‌ها استفاده می‌کنند مهم و ضروری است. به همین خاطر این یکی از ضرورت‌های این تحقیق به شمار می‌آید.

فصل ۲:

ادبیات نظری

تحقیق

زبان به عنوان مجرای تولید معنا، نقش کلیدی در هرگونه صورت‌بندی اجتماعی-فرهنگی دارد. (فرکلاف، ۱۳۸۷: ۱۶) به دلیل اهمیت زبان در فرآیند بازنمایی است که کنترل و نظارت بر عقاید و رفتارهای دیگران، از طریق ساختن و شکل دادن معنا میسر می‌گردد و در این میان زبان؛ رسانه و واسطه ممتازی است که معنا از طریق آن تولید و انتقال می‌یابد. (مهدیزاده، ۱۳۸۷: ۱۸) بنابراین زبان را می‌توان «رویه دلالت» نامید. اگر معنا نتیجه قردادهای زبانی، فرهنگی و اجتماعی و نه چیز ثابتی در طبیعت است، در آن صورت معنا را هرگز نمی‌توان ثابت و قطعی فرض کرد. یعنی معنا در ذات چیزها وجود ندارد، بلکه معنا ساخته و تولید می‌شود (هوراث، ۱۳۸۶: ۵). گفتمان‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین اشکال کاربرد زبانی هستند که به ساخت معنا می‌پردازد و واقعیت در آن بازنمایی می‌شود. (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۳۲)

هنگامی که به مطالعه و بررسی تعاریف، نظریه‌ها، کتاب‌ها، تحقیقات آکادمیک و مقاله‌ها در مورد مفهوم "گفتمان" و روش مخصوص مطالعه آن یعنی "تحلیل گفتمان" می‌پردازیم، در تمامی آن‌ها به چند مفهوم برخورد می‌کنیم که شاید بتوان آن‌ها را مشترکات بسیاری از آن‌ها دانست. مفاهیمی مانند زبان، گفتمان، بازنمایی، معنا و ایدئولوژی. این مفاهیم گاه به تنهایی و گاه به صورت ترکیبی به کار می‌روند: زبان و گفتمان، بازنمایی گفتمانی، گفتمان و معنا بخشی.

با توجه به عنوان این تحقیق که "زبان و رسانه" است، و از طرفی، از آنجا که یکی از شناخته شده‌ترین و موثرترین روش‌ها برای مطالعه زبان "تحلیل گفتمان" (صفوی، ۱۳۸۲: ۱۲) است، و از طرفی دیگر، رویکرد و روش این تحقیق هم تحلیل گفتمان می‌باشد، لازم است تا این مفاهیم و اصطلاحات را بهتر بشناسیم و ارتباط آن‌ها را با موضوع تحقیق خود برقرار کنیم.

به همین خاطر ابتدا به مرور تحقیقات دانشگاهی و آکادمیکی که به صورت مقاله، پایان‌نامه و رساله که در ارتباط با عنوان و روش تحقیق است می‌پردازیم و سپس آن‌ها را بررسی و جمع‌بندی می‌کنیم و شباهت‌ها و تفاوت‌های مطالعه و تحقیق خود را با آن‌ها بیان می‌کنیم تا وجه نوآورانه این تحقیق مشخص شود. پس از آن سعی می‌کنیم تا با مروری بر مهم‌ترین مفاهیم تحقیق، که در بالا برخی از آن‌ها مطرح شد، و همچنین معرفی و

بررسی رویکردها و نظریه‌های متعدد و شناخته شده در خصوص زبان، گفتمان و تحلیل گفتمان؛ چارچوب نظری تحقیق را ارائه دهیم که تحلیل‌ها و نتیجه‌گیری‌های نهایی تحقیق بر اساس آن خواهد بود.

در پایان این فصل هم سعی می‌شود بر اساس مفاهیم و دیدگاه‌های مطرح شده، سوال‌های تحقیق را صورت‌بندی کرده و ارائه کنیم.

۲-۱ بررسی تحقیقات پیشین

حوزه‌های مورد توجه تحلیل گفتمان بسیار گسترده است و پژوهشگران از آن در زبان‌شناسی، ارتباطات، زبان‌های خارجی، روان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و... استفاده می‌کنند. اما متأسفانه در ایران از تحلیل گفتمان به عنوان یک روش تحقیق کیفی جز در موارد بسیار کم استفاده نمی‌شود و آن موارد نیز محدود به چند پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکتری و مجموعه مقالات است.

به دلیل تعداد کم پژوهش‌هایی که با عنوان و موضوع این تحقیق یعنی زبان و رسانه هم‌خوانی داشته باشد، به ناچار به گردآوری پژوهش‌هایی پرداخته شد که با استفاده از روش تحلیل گفتمان در حوزه علوم ارتباطات در داخل و خارج از کشور انجام گرفته‌اند.

۱- بازنمایی ایران در مطبوعات غرب: تحلیل انتقادی گفتمان نیویورک تایمز، گاردین، لوموند و دی ولت. دکتر سیدمحمد مهدی‌زاده طالشی.

این پژوهش رساله دکتری در رشته علوم ارتباطات است که به منظور فهم و نقد گفتمان و ایدئولوژی پنهان و ژرف تأثیرگذار بر «عمل رسانه‌های غرب» و نحوه پوشش خبری آنها، به بررسی و تحلیل انتقادی گفتمان این چهار روزنامه پرداخته است. مسأله اصلی این تحقیق آن است که ایران در این چهار روزنامه مورد نظر، چگونه بازنمایی می‌شود و ایدئولوژی و گفتمان پنهان و تأثیرگذار بر «عمل رسانه»‌های مورد بررسی در انگاره‌سازی از ایران چیست. پیش فرض اصلی تحلیل انتقادی گفتمان، فهم و نقد قدرت، سلطه و نابرابری است و بدون نظریه‌های پیچیده و پیشرفته، چنین فهم و نقدی ممکن نیست. یکی از این نظریه‌هایی که به کار بیشتر تحلیل‌گران انتقادی گفتمان می‌آید، به قول «ون‌دایک» نظریه و مفهوم بازنمایی برای تحلیل روابط پیچیده بین سلطه و گفتمان است. براین اساس، چارچوب مفهومی و نظری این تحقیق، گفتمان و ایدئولوژی «شرق‌شناسی»